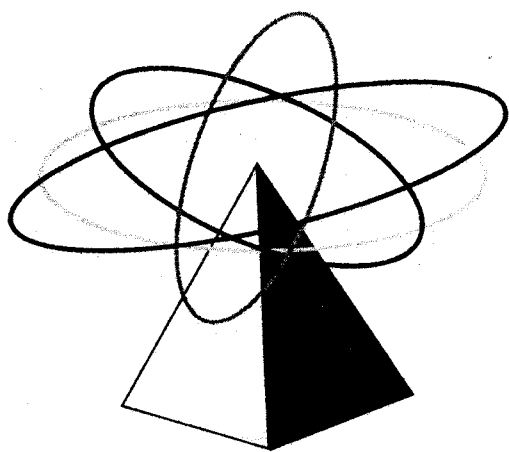

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ МІСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Б. Д. ГРІНЧЕНКА
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ АКМЕОЛОГІЧНИХ НАУК
УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ АКМЕОЛОГІЧНИХ НАУК

Акмеологія - наука ХХІ століття: розвиток професіоналізму

*Матеріали Другої Міжнародної
науково-практичної конференції*

Київ • 2008

Рекомендовано до друку Вченою радою КМПУ імені Б. Д. Грінченка
(Протокол № 5 від 25.10.2007 р.)

Редакційна колегія:

Кузьміна Н. В., Президент Міжнародної Академії Акмеологічних наук, член-кор. РАО, д-р пед. наук, професор (голова редакції); Данилова Г. С., канд. пед. наук, доц., член-кор. Міжнародної Академії Акмеологічних наук, Віце-президент Української Академії Акмеологічних наук; Пожарський С. Д., проф., перший проректор Міжнародної Академії Акмеологічних наук; Моляко В. О., д-р психол. наук, проф., дійсний член АПН України; Дубасенюк О. А., д-р пед. наук, проф., дійсний член Міжнародної Академії Акмеологічних наук; Дмитренко Г. А., д-р економ. наук, проф., академік МАУП; Філіпчук Г. Г., д-р пед. наук, проф., дійсний член АПН України, депутат Верховної Ради України; Баранівський В. Ф., д-р філос. наук, проф., академік НВШУ; Оніщенко Н. М., д-р юрид. наук, професор, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Мартиненко С. М., канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, декан педагогічного факультету КМПУ імені Б. Д. Грінченка.; Рибалка В. В., д-р психол. наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, декан педагогічного факультету КМПУ імені Б. Д. Грінченка.; Караман С. О., д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики навчання української мови та літератури, декан філологічного факультету КМПУ імені Б. Д. Грінченка; Будаг'яни Г. М., канд. психол. наук, професор, начальник кафедри спеціальної і фізичної підготовки Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України; Романишина Л. М., д-р пед. наук, професор Тернопільського національного педагогічного університету імені І. Гнатюка; Черниш А. П., канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і практики управління освітою КМПУ імені Б. Д. Грінченка.; Яворська Г. Х., д-р пед. наук, професор кафедри юридичної психології та педагогіки Одеського юридичного інституту; Первозчиков В. І., д-р економ. наук, професор КМПУ імені Б. Д. Грінченка; Бобрицька В. І., д-р пед. наук, доцент кафедри анатомії та вікової фізіології КМПУ імені Б. Д. Грінченка; Люріна Т. І., канд. пед. наук, професор кафедри теорії та історії педагогіки КМПУ імені Б. Д. Грінченка.

Науковий редактор **Первозчиков В. І.**
Відповідальна за випуск **Данилова Г. С.**

Акмеологія – наука ХХІ століття: розвиток професіоналізму: Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції / Наук. редакція: В. І. Первозчиков. – К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. – 496 с.
ISBN 978-966-7548-64-3.

У збірнику розглядаються актуальні проблеми нової інтегративної науки – акмеології, що виникла на суміжжі природничих, суспільних, гуманітарних дисциплін. Акмеологія – теоретична основа сучасного людознавства, наука про вершини в життєдіяльності людини. Пріоритетним у просторі акмеологічного дослідження є закономірності самореалізації творчого потенціалу дорослих людей у процесі інноваційної діяльності на шляху до вищих досягнень (вершин, або «Акме»). Обґрунтовується необхідність реалізації акмеологічного підходу в системі освіти, а також перспективність розвитку акмеології та практичне втілення її у сферу освіти в Україні. Аналізуються теоретико-методологічні і практичні засади акмеології, галузеві структури і секторальні аспекти акмеологічних досліджень.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, методистів, педагогів, керівників системи освіти і науки.

В сборнике рассматриваются актуальные проблемы новой интегративной науки – акмеологии, которая возникла на стыке естественных, общественных и гуманитарных дисциплин. Акмеология – теоретическая основа современного человекознания, наука о вершине в жизнедеятельности человека. Приоритетными в пространстве акмеологического исследования являются закономерности самореализации творческого потенциала взрослых людей в процессе инновационной деятельности на пути к высшим достижениям (вершинам, или «Акме»). Обосновывается необходимость реализации акмеологического подхода в системе образования, а также перспективность развития акмеологии и практическое воплощение ее в сферу образования в Украине. Анализируются теоретико-методологические и практические принципы акмеологии, отраслевые структуры и секторальные аспекты акмеологических исследований.

Для научных работников, преподавателей, аспирантов, студентов высших учебных заведений, методистов, педагогов, руководителей системы образования и науки.

Actual problems of new science – acmeology which appears after the combination of natural, social and humanitarian branches are examined in the collected articles. Acmeology is the theoretical basis of modern study of a person's nature, the science is about acme of the vital activity of a person. Priority in acmeological research is conformity with a law of self-realization of creative potential of adult people in the process of innovative activity on a way of a highest achievement. The necessity of realization of the acmeological approach in educational system and the perspective of the development of acmeology and its introduction in sphere of education in Ukraine is based. Theoretical, methodological and practical principles of acmeology, branch structures and practical aspects of acmeological research are analyzed.

For scientists, teachers, post-graduate students, students of higher educational establishments, methodists, professors, leaders of educational and scientific system.

УДК 005.966:[159.923/3+316.61] (06)
ББК 88.5я431

© КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008

ISBN 978-966-7548-64-3

23	<i>Мурована Н. М.</i> Етапи педагогічного керівництва розвитком професійної компетентності вчителів в інститутах післядипломної педагогічної освіти	207
26	<i>Якубель Г. И.</i> Эвристика в системе профессионального становления и развития педагога	210
29	<i>Сегеда Н. А.</i> Акмеологічна сутність професійної самореалізації учителя	213
34	<i>Вишне夫斯基 А. А., Завальская С. А.</i> Акмеология и здоровье	216
39	<i>Онщенко Н. М.</i> Правове виховання та правовий нігілізм у сучасному суспільстві (акмеологічний аспект)	218
42	<i>Бучко В. Б.</i> Психологічні аспекти судової акмеології	221
44	<i>Сагач Г. М.</i> Слов'янський риторичний ідеал: стан та перспективи	224
8	<i>Караман С. О., Караман О. В.</i> Формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей	230
1	<i>Штомпель Г. О.</i> Професійне зростання і стиль додання «вигоряння»	236
4	<i>Кара С. І.</i> Формування професійної компетентності майбутнього вчителя як підґрунтя акмеологічного розвитку професіоналізму педагога	240
9	<i>Вітюк В. В.</i> Психолого-педагогічні аспекти розвитку професіоналізму вчителя у системі післядипломної освіти	244
2	<i>Тяллева И. А.</i> Формирование акмеологической позиции учителя иностранных языков в условиях последиplomного образования	246
5	<i>Міщук І. М.</i> Акмеологічні основи підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації	249
0	<i>Гудков С. О.</i> Проблема становлення особистості військового керівника у процесі професійної діяльності	252
3	<i>Будагьянц Л. М.</i> Акмеологические аспекты военной деятельности	255
7	<i>Ткаченко М. В.</i> Творча самореалізація особистості у процесі фахової підготовки ..	259
1	<i>Легкоступова Н. Г.</i> Акмеологические основы саморазвития личности	263
4	<i>Федорчук В. В.</i> Рефлексивна діяльність як умова досягнення акме майбутніми педагогами	265
8	<i>Вієвська М. Г.</i> Акмеологічний підхід у підготовці фахівців з економіки	267
2	<i>Титовец Т. Е.</i> Ценностно-поисковая деятельность как фактор формирования акмеологического компонента педагогической культуры будущего учителя	269
6	<i>Черниш А. П.</i> Організація профорієнтаційної роботи на засадах акмеології	270
0	<i>Карпенко Н. В.</i> Страх особистості активного працездатного віку в світлі акмеопсихології	276
4	<i>Далимаева Е. О.</i> Акмеологические основы становления профессиональной позиции в процессе переподготовки кадров	279
8	<i>Данилов В. В., Ониськів М. І.</i> Професіоналізм, проблеми управління охороною праці та шляхи їх вирішення	283
2	<i>Зеленюк О. В., Зеленюк О. А., Бикова Г. В.</i> Соматичне здоров'я студента в дискурсі акмеології	289
6	<i>Сегеда С. П.</i> Сучасні професіональні вимоги до військового журналіста	292
0	<i>Партико Т. Б.</i> Соціально-психологічний потенціал пізньої дорослості	295
4	<i>Бобрицька В. І., Маруненко І. М.</i> Акмеологічна складова вчення В. І. Вернадського про біосферу і ноосферу	297

Акмеологічна сутність професійної самореалізації учителя

Стаття презентує позицію автора щодо актуальності застосування акмеологічного підходу в дослідженні проблем професійної освіти; необхідності визначення змісту і мети акмеологічної служби ВНЗ і напрямів її діяльності; критерії та змістовно-процесуальні характеристики професійної самореалізації вчителя, що відбивають її акмеологічну сутність.

Минуле століття продемонструвало значний розвиток наук про людину, які оформились у соціально-гуманітарній галузі знань, зокрема у психології і педагогіці, які вивчають проблеми навчання, виховання і розвитку людини. Сучасний період існування нашого суспільства, якому властиві кардинальні соціально-економічні та політичні перетворення, з усією визначеністю наголошує на проблемі зростання продуктивності життя кожної людини, підвищенні її соціальної значущості й самоцінності. У суспільстві формується стійке і довгочасне замовлення на яскраву, фізично й духовно розвинену особистість, ініціативну і своєрідну, творчу і високопрофесійну. У зв'язку з цим стає актуальною проблема формування складних і розгалужених систем теоретичного і практичного людинознавства, значення яких для майбутнього не менш важливе, ніж значення фундаментальних наук.

Соціальний запит суспільства на професіонала, здатного навчатись протягом усього життя в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці та розвитку інформаційної цивілізації, виявив потребу наукового забезпечення практики неперервної (загальнокультурної і спеціальнопрофесійної) освіти. Зазначені тенденції актуалізували наукове оформлення акмеології, предметом вивчення якої є сукупність багатозмістовних факторів, властивих зрілій особистості та пов'язаних з її розвитком і реалізацією творчого потенціалу засобами освіти і самоосвіти; формування індивідуальної стратегії життєтворчості; становлення методології високопродуктивної професійної діяльності [1; 2].

Зазначені характеристики предмета акмеології вказують на те, що провідними поняттями категоріального апарату цієї наукової галузі виступають самовиявлення, саморозвиток, самоствердження, самоактуалізація, самореалізація. Незважаючи на психологічний зміст, вони все частіше використовуються у педагогічних дослідженнях, зокрема у проблематиці педагогіки вищої освіти. Це зумовлено перенесенням в освітніх системах акцентів з масових педагогічних явищ на самоцінність особистості, вивчення можливостей та умов індивідуального розвитку й самореалізації.

Актуальність застосування акмеологічного підходу в педагогічних дослідженнях виявляється у спрямованості науково-педагогічної думки на вивчення проблем педагогічної творчості, професіоналізму, індивідуального професійного розвитку в нових освітніх умовах. Згідно з акмеологічним підходом у вивченні професійного розвитку, кожна людина досягає «вершин» у своїй професії найбільш прийнятним, оптимальним для неї шляхом, який виводить її на високий рівень професіоналізму, розвитку й підтримання стабільності творчого потенціалу.

Метою особистісно орієнтованої гуманної освіти в умовах розвитку української державності є підтримка й розвиток людини, створення для неї умов опанування механізму саморозвитку та самореалізації на різних етапах у різних сферах життєдіяльності. Проблема самореалізації індивіда у соціальному середовищі, а саме — у професійній сфері життєдіяльності, належить до кола питань, які пов'язані із життєвим шляхом людини, сенсом її життя, свободою вибору, засобами самоздійснення, творчим характером діяльності, тобто з вічними проблемами гуманізму, виховання та людства в цілому. Ці категорії проходять крізь усю історію гуманістичного знання і зберігають актуальність у сучасній педагогічній науці, концентруючись навколо необхідності вивчення і з'ясування сутності самореалізації вчителя у професійній діяльності та механізму і

шляхів його опанування майбутніми фахівцями педагогічної справи. Тому проблема підготовки майбутнього вчителя до професійної самореалізації набуває особливого значення. Наше дослідження феномена професійної самореалізації вчителя [5] дало можливість розробити змістові характеристики цього поняття, що відбивають його «акмеологічне походження».

Сучасне гуманітарне знання має багато визначень самореалізації, які не є суперечливими. Їх розмаїття пояснюється складним, багатоплановим процесом, який має безліч аспектів аналізу. У процесі еволюції поняття «самореалізація» в поле зору дослідження потрапляють такі категорії, як індивідуальність особи, її суперечливість і цілісність, розпредметнення й опредметнення, культура, свобода, самодіяльність, вибір, самопізнання, самосвідомість, життєтворчість та ін., генезис яких закладений в екзистенціальних й антропологічних філософських концепціях розвитку особистості. Незважаючи на «наукову популярність» проблеми самореалізації, ми мусимо констатувати певну «вільність» використання цієї категорії — «творча самореалізація», «самореалізація молодшого школяра» тощо (з етичних міркувань не робимо посилення — С. Н.). Для уникнення спрощеного підходу до використання означеної категорії вважаємо за необхідне виокремити кілька ґрунтовних положень, що вказують на акмеологічну сутність цього феномена.

Самореалізація характеризується як єдиний процес творчості історії й одночасно розвитку (творення) самої людини як суб'єкта творчої діяльності. Творчість є ціннісно-процесуальним феноменом, найважливішими характеристиками якого є самовиробництво, саморозвиток і самореалізація сутнісних сил та здібностей людини [7]. Тому ми можемо говорити про тотожність змістових характеристик цих понять, яка визначається єдністю двох паралельно існуючих процесів: об'єктивації творчого потенціалу людини в предметній діяльності і самостворення, саморозвитку як «внутрішньої предметності» особистості. Людина виявляє практичне ставлення до світу, втілюючи власну філософію. При цьому вона здійснює акт самореалізації — накладає на об'єкт діяльності відбиток своєї неповторності. Таку діяльність можна оцінювати як творчість — вироблення матеріальних або ідеальних цінностей [4, 103].

Самореалізація, самовиявлення, саморозвиток, самоствердження і самоактуалізація є однопорядковими поняттями, що мають єдину когнітивну основу, яка міститься у самопізнанні (рефлексії). Проте вони зумовлені різними цілями, якими визначається мотиваційно-ціннісна сфера особистості. Д. Леонтьєв обґрунтовує положення, відповідно до якого критерієм самореалізації є реальність соціально значущого внеску [3]. Ця думка дає підстави наголосити на тому, що про самореалізацію людини коректно говорити, враховуючи динаміку психічного розвитку і соціального становлення. Професійна сфера життєдіяльності людини може бути однією з можливих сфер втілення її сутнісних сил.

Проблема самореалізації у професійній діяльності розглядається сучасними науковцями в контексті досліджень психології і педагогіки професійного розвитку. Останній є основоположною й органічною складовою загального розвитку особистості і в певних періодах найбільш виразно характеризується: формуванням здатності до свідомого вибору професії — в період професійної орієнтації учнівської молоді середнього і старшого віку; успішністю оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками під час професійного навчання за обраними професіями; усвідомленням професійного плану самореалізації особистості випускниками професійних навчальних закладів; досягненням професійної придатності; суспільно-професійним успіхом [6, 6]. Запропонована концепція дає підстави стверджувати, що підготовка до професійної самореалізації може і повинна здійснюватися під час професійного навчання, а це вказує на необхідність розробки змісту діяльності акмеологічної служби у професійних навчальних закладах.

Акмеологічна сутність самореалізації у професійно-педагогічній сфері життєдіяльності акцентує на тому, що системоутворювальною ознакою професійної самосвідомості майбутнього вчителя є самосприйняття — уявлення про роль власного «Я» у професійних подіях. Суб'єктність майбутнього вчителя виявляється у бажанні і здатності постійно аналізувати, коригувати і вдосконалювати власне професійне зростання. Необхідною передумовою і підґрунтям розвитку суб'єктності є залучення майбутнього вчителя до діалогу зі своєю особистістю і професійною сутністю, поєднання з педагогічною реальністю. Результатом цього процесу має бути формування готовності до систематичного особистісного і професійного саморозвитку, гуманістична спрямованість якого повинна коригуватись професійною «Я-МИ концепцією». Не-

реорієнтація навчально-виховного процесу вищої школи з дидактичного характеру в напрямі розвитку і саморозвитку студента вимагає організації і стимулювання процесів самопізнання, самоактуалізації, самоорганізації, які є органічним складником самореалізації вчителя. Тільки на базі знань про власні потенційні можливості майбутній учитель може свідомо формувати власну сферу професійного розвитку.

Таким чином, розробка і впровадження технології організації професійного самопізнання і самовдосконалення має стати одним із напрямів діяльності акмеологічної служби ВНЗ, яка запобігатиме використанню методів жорсткого управління, маніпулювання внутрішнім світом іншої людини та сприятиме створенню індивідуальної стратегії професійного саморозвитку на етапі професійного навчання.

«На відміну від пристосувальної активності індивіда, особистість виробляє власне ставлення до світу і прагне втілити його. В такий спосіб вона підіймається над обставинами життя і самореалізується — об'єктивує свої можливості» [4, 101]. У процесі самореалізації особистість здійснює своєрідний внесок в тих, хто її оточує, залишаючи в їхній свідомості слід у вигляді образу своєї особистості. Акмеологічна сутність професійної самореалізації вчителя вказує на необхідність дослідження проблеми розвитку мотиваційно-смыслового ставлення до педагогічної діяльності як до місії, до власного професійного покликання як подвижницького, універсально-діяльнісного служіння розвитку суспільства, формування відповідальності за власне професійне майбутнє у процесі професійного становлення.

Отже, аналізуючи акмеологічну сутність професійної самореалізації вчителя, ми дійшли висновку про те, що цей процес ґрунтується на самопізнанні індивідуального професійно-педагогічного потенціалу; спрямованості особистості на професійний саморозвиток на підставі самовизначення; досягнення професійної компетентності, самоорганізації (як мобілізації власної мотивації, когнітивних ресурсів, поведінкової активності). Предметом діяльності учителя виступає його індивідуальний професійно-педагогічний потенціал, виявлення якого спрямоване на розвиток особистості учня та актуалізацію відповідних до з'ясованих суперечностей шляхів професійного самовдосконалення. Критерієм професійної самореалізації виступає предметна реальність соціально значущого внеску в професійно-педагогічну сферу життєдіяльності, відповідальність особистості вчителя за наслідки і результати професійної діяльності.

Література

1. Бодалёв А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристика и условия достижения: / А. А. Бодалёв.— М.: Флинта: Наука, 1998.— 168 с.
2. Кузьмина Н. В. Предмет акмеологии.— СПб.: Санкт-Петербургская акмеологическая академия, 1999.— 23 с.
3. Леонтьев Д. А. Самореализация и персонализация // Теоретические и прикладные проблемы психологии.— Ч. 1.— М., 1985.— С.158–172.
4. Мясоід П. Л. Загальна психологія: Навч. посіб.— К.: Вища школа, 1998.— 479 с.
5. Сегеда Н. А. Підготовка майбутнього вчителя музики до професійної самореалізації: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова.— К., 2002.— 19 с.
6. Чарнецькі Казимеж. Психологія професійного розвитку особистості: Автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти.— К., 1999.— 48 с.
7. Шрамко О. І. Індивідуальний досвід в контексті особистісної самореалізації: Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / — Дніпропетровськ, 1998.— 20 с.